

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ЗОВНІШНЬОТОРГОВЕЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВІТЧИЗНЯНИХ ПІДПРИЄМСТВ

За останні п'ять років спостерігається досить позитивна динаміка розвитку зовнішньої торгівлі товарами України. Зокрема, за даними Державної служби статистики України у 2020 р. порівняно з 2015 р. експорт товарів зріс на 29%, хоча щодо 2019 р. помітним є спад майже на 2%. Імпорт товарів до України за 2015–2020 р. збільшився на 44%, хоча, знову ж таки, у 2020 р. порівняно з 2019 р. спостерігаємо спад показника на 11%.

Загострення відносин з Російською Федерацією зумовило реструктуризацію зовнішньоторговельної діяльності України. Якщо у товарній структурі експорту 2010 р. переважали недорогі метали (майже 34%), які здебільшого вивозилися до РФ, починаючи з 2014 р. зростає питома вага продукції рослинництва й тваринництва. Зокрема, уже у товарній структурі експорту 2015 р. на дорогі метали припадало майже 25% вивозу, а на агарну продукцію – 23% (порівняно з 8% у 2010 р.). На теперішній час у товарній структурі українського експорту частка продукції АПК та харчової промисловості суттєво зростає. До прикладу, у товарній структурі поставок української продукції 2020 р. домінують такі групи товарів, як зернові культури (19,1%), чорні метали (15,6%), жири та олії (11,7%), мінеральна продукція (10,8%), машини та обладнання (9,1%), руди, шлаки і зола (9,0%).

На сьогодні основними імпортерами української продукції є країни ЄС (37,8%), серед яких Польща, Німеччина, Італія, Іспанія, Нідерланди тощо, Китай (14,4%), Російська Федерація (5,5%), Туреччина (4,9%), Індія (4,1%), Єгипет (3,2%), Білорусь (2,6%). Зокрема, у структурі експорту до ЄС 2020 р. понад 80% припадає на експорт зернових та олійних культур, жирів та олій, залишків переробної промисловості. До Китаю українські підприємства вивозять руди, шлаки і золу (35,2%), зернові культури (26%), жири та олії (5,5%). До країн СНД продовжують вивозитися чорні метали та продукція хімічної промисловості. У структурі товарного експорту до Туреччини переважають чорні метали (37,5%), зернові культури (20,8%), насіння олійних рослин (12,5%), залишки та відходи харчової промисловості (7,5%). До Індії українські виробники експортують здебільшого жири та олії, а до Єгипту – зернові культури.

Як видно з аналізу товарної структури зовнішньої торгівлі України у 2020 р., основною статтею українського експорту виступають зернові культури, зокрема, пшениця, кукурудза, ячмінь. У 2016/2017 маркетинговому році на зовнішні ринки українськими підприємствами було поставлено 44,7 млн т зернових, а у 2019/2020 маркетинговому році уже 55,9 млн т, тобто показник зріс на 25% [1; 2]. Основними експортерами українських зернових культур на сьогодні є корпорації «Нібулон», «Louis Dreyfus Company», «Kernel Trade», «АДМ Трейдинг Україна», «Cofko Agri Resources Ukraine», на які припадає 31% всього вивозу даної продукції (табл. 1).

Таблиця 1 - Основні корпорації-експортери українських зернових культур у 2016/2017 – 2019/2020 маркетингових роках

2016/2017		2019/2020	
Назва корпорації	Питома вага, %	Назва корпорації	Питома вага, %
Нібулон	7,3	Kernel Trade	11,7
Kernel Trade	7,0	Нібулон	7,5
ДПЗКУ	4,1	АДМ Трейдинг Україна	4,3
АДМ Трейдинг Україна	2,3	Louis Dreyfus Company	3,8
Cargill	2,0	Cofko Agri Resources Ukraine	3,7
Інші	77,3	Інші	69,0

Джерело: сформовано на основі [1; 2]

Експорт зернових культур стрімко зростає, значною мірою, завдяки ефективній зовнішньоекономічній стратегії провідних корпорацій: активно розвиваються торговельні зв'язки з Єгиптом, Туреччиною, Індією, Індонезією, які імпортують значні обсяги української пшениці, ячменю, сої, сорго тощо. Серед іншої продукції АПК важливе місце посідає група жирів та олій тваринного й рослинного походження. У 2019/2020 маркетинговому році основними експортерами української олії були 5 корпорацій, на які в цілому припадав 71% загального вивозу продукту, серед яких «Kernel» (25,8%), «Cofko Agri Resources Ukraine» (16,6%), «Bunge» (10,6%), «Альфа Трейдинг» (10,1%), «Cargill» (8,0%) [3]. Трійку країн-реципієнтів українських жирів та олій, на які припало 60,5% ринку,

склали Індія, Китай, Нідерланди.

На сьогодні друга позиція у структурі вітчизняного експорту належить металопродукції. До прикладу, у 2019 р. експорт металопродукції порівняно з 2018 р. зріс на 3,6% і склав 14,9 млн т. У вартісному еквіваленті, навпаки експорт зменшився у 2019 р. до 2018 р. на 12%, у 2020 р. порівняно з 2019 р. – на 11,5%. Серед українських підприємств-виробників металопрокату лідирували «Азовсталь», «Маріупольський металургійний комбінат ім. Ілліча», «АрселорМіттал Кривий Ріг», «Дніпровський металургійний завод ім. Петровського», Металургійний комбінат «Запоріжсталь», які й виступили основними експортерами даної групи продукції. За даними січня-грудня 2020 р. основна частина чорних металів та виробів з них вивозилася до таких країн, як Італія (12,7%), Російська Федерація (8,0%), Китай (8,0%), США (7,9%), Польща (6,0%).

Щодо товарної структури імпорту, то теж спостерігаємо певні зміни. Основними статтями ввозу залишаються машини та обладнання, мінеральна та хімічна продукція. У той же час, у 2020 р. порівняно з 2015 р. питома вага мінерального палива скоротилася вдвічі і склала 14,3%, частка машин та обладнання, навпаки, зросла з 16,7% до 21,3%, питома вага хімічної продукції практично не змінилася і склала у 2020 р. 13,6% (13,4% у 2015 р.). У 2020 р. порівняно з 2019 р. спостерігається падіння вартісних показників ввозу. Зокрема, вартість імпорту машин та обладнання скоротилася на 13,3%, мінеральної продукції – на 36,3%, хімічної продукції – на 2%, у той же час спостерігається позитивна динаміка щодо натуральних показників.

Чільне місце серед статей українського імпорту належить природному газу. Зокрема, за 11 місяців 2020 р. до України було ввезено 15,6 млрд м³ газу, що на 11% більше за аналогічний період 2019 р. 2/3 всього газу йшло до України через Словаччину, Угорщину та Польщу [4]. До п'ятірки основних постачальників газу в Україну у 2020 р. входили такі компанії, як «ERU» (входить до групи «Енергетичні ресурси України») та швейцарські корпорації «Filada», «DXT Commodities», «АХРО Solutions», «SGAZ», на які припадає 31% всього імпорту продукції. Основними українськими покупцями імпортного газу у 2020 р. були ТОВ «Євроенерготрейд», ТОВ «Еру Трейдинг», ТОВ «Газ Ком Трейд», ТОВ «Торговий дім «Сокар Україна», НАК «Нафтогаз України» (майже 31% всього імпорту) [4]. У 2020 р. українські підприємства, серед яких лідирує «Укртатнафта», закупили в іноземців нафти і нафтопродуктів на 57,5% більше, ніж у 2019 р. (1,2 млн т). Головними постачальниками продукції є Азербайджан (65%), США (24%), Лівія (11%) [5].

Активна інтеграція України до світової економіки сприяла інтенсифікації зовнішньої торгівлі товарами та розширенню географічних векторів товаропотоків – суттєво скоротилася питома вага країн пострадянського простору, натомість активізувалися торговельні зв'язки з країнами Європи та Азії. У той же час, посилення впливу окремих приватних корпорацій в економіці зумовило консервацію конкурентних позицій країни як експортера низькотехнологічної продукції (металургійної та аграрної). Практично третина вітчизняного товарного експорту та чверть імпорту припадає на один-два десятки потужних корпоративних структур. На сьогодні саме приватні корпорації володіють потужним ресурсом для інноваційної переорієнтації національної економіки та якісної інтенсифікації вітчизняної зовнішньоекономічної діяльності. Однак, контролюючи стратегічні сфери національного господарства, основані на природних та мінерально-сировинних запасах, фінансово-промислові групи реалізують екстракційну політику, створюючи перешкоди на шляху економічної модернізації країни. Експортоорієнтована корпоративна стратегія обмежує можливості розвитку зовнішньоторговельного потенціалу країни та посилення її позицій на зовнішніх ринках високотехнологічної продукції, тим самим позбавляючи перспектив переходу на новий щабель соціально-економічного розвитку. Це вимагає від уряду проведення відповідної політики підтримки, скерованої на стимулювання виробництва продукції з високою доданою вартістю, диверсифікацію національного експорту, забезпечення ефективних та рівномірних умов державно-приватного партнерства, полегшення доступу вітчизняних товаровиробників до міжнародних ринків, створення сприятливого підґрунтя для притоку іноземних інвестицій тощо.

Література:

1. Топ-10 компаній експортерів зернових з України. URL: <https://uprom.info/news/agro/top-10-kompaniy-eksporteriv-zernovih-z-ukrayini/> (дата звернення 23.03.2021).
2. Топ-5 експортерів зернових культур в 2019/20 маркетинговому році. URL: <https://allretail.ua/news/67067-top-5-eksporteriv-zernovih-kultur-v-2019-20-mr> (дата звернення 23.03.2021).
3. Експорт олії з України рекордно виріс, але частина ринку відійшла до РФ. *Українська правда*. Вересень, 2020. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2020/09/21/665348/> (дата звернення 23.03.2021).
4. Віннічук Ю. Рейтинг імпортерів газу в Україну у 2020 році. Бізнес цензор. Лютий, 2021. URL: https://biz.censor.net/resonance/3246753/rejting_mporterv_gazu_v_ukranu_v_2020_rots (дата звернення 23.03.2021).
5. Україна у 2020 році збільшила імпорт нафти на понад 50%. *Українська правда*. Січень, 2021. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2021/01/17/670067/> (дата звернення 23.03.2021).